

ACC. N:R. M. 8348 : 1-2/1.

LUNDS UNIV.

FOLKMINNES-

ARKIV

Landskap: Halland

Upptecknat av: Anders Andersson

Härad:

Adress:

Falkenberg

Socken:

Falkenberg

Berättat av:

Uppteckningsår: 1941; int. 1942

Född år

i

Minnesanteckningar fr. Falkenberg

Skriv endast på denna sida!

M. 8348 : 1.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

1.

Några personliga minnesanteckningar.

Det var ett sjudande liv i Falkenberg vid tiden omkring sekelskiftet. Stadens invånarantal fördubblades under en femårsperiod. Stadens egen företagsamhet, såväl som enskilt inesiativ visade en expansion som vare sig förr eller senare kommit till uttryck. Som bevis härför må nämnas:

Anläggandet av vatten och avloppsledningar.

Utsträckning av Falkenbergs Järnväg.

Tillkomsten av Bryggeri-Aktiebolaget Falken.

Inköp av muddervärket.

" " Hertings Ägendom.

Bygandet av kraftstationen.

Tillkomsten av Dan. Lundgrens Läderfabrik.

" " Mekaniska Verkstaden.

" " Valskvarnen.

" " Falkenbergs Tegelbruk.

" " Fajans Tegelbruk.

Uppförandet av Samrealskolans nybyggnad.

Ett än större företag var även planerat, nämligen förvärvandet av Åtrafors och Yngsere redsfors vattenfall och anläggandet av ett stålverk därstädes. Detaljerna kommer jag icke ihåg. Det var en herre i Stockholm, William Olsson, som stod bakom, och som på andra håll låtit tala om sig. Beslutet gick om intet, troligtvis på grund av att pengar icke kunde anskaffas, kanske även i brist på förtroende för den man som stod bakom det planerade företaget.

När vi bedömer denna utveckling, skall vi icke förglömma att Falkenbergs Ångsåg stod i sitt högflor, och att Falkenbergs proppegård under William Reeds anordning

M 8348:2.

2.

ledning gav arbete åt mycket folk och förde med sig en betydande skeppsfart. Av männen bakom denna sjudande verksamhet, kiro, så vitt jag nu kan erindra mig, alla borta utom två, nämligen Konsul John L. Skantze och f. Domänintendenten, dåvarande godsägaren Gustav B. Hellman å Forss.

Bland de bortgångna torde särskilt böra nämnas:

Bankdirektören August Henriksson,

" Carl Stenberg,

Direktören Dan. Lundgren,

Kyrkoherde Dav. Davidsson,

Handlanden Oskar ~~KUMMEL~~ Rörbäck,

Borgmästaren B. W. Bengtson,

Redaktören Martin Lindegren,

Trafikchef Allf. Möller, m. fl.

Bland de som verkade i motsatt riktning, d. v. s. sökte hålla fast vid det gamla och hindra det nya, voro män sådana som borgmästare A. M. Lundberg, godsägare Daniel Lundberg, f. handlanden J. P. Lundberg och f. apotekaren T. P. Hallberg de mera bemärkta. Sparbankens minnesskrift giver även stöd för denna min uppfattning.

Jag kom till Falkenberg den 30 november 1897, knappast 19 år gammal. Fick arbete hos dåvarande byggmästaren Johan Andersson, som var ansvarig arbetsledare vid Bryggeriet Falkens uppförande. Kom således att vara med vid detta arbetets utförande, och här få de första intrycken av konsul Skantze.

Skall icke beröra min egen barndom mer än i ett fall. Mina föräldrar voro ordningsmänniskor som få, detta särskilt vad mor beträffar, tills sjukdomen bröt ner henne. Och detta ordningssinne inplantades hos barnen från tidiga år. Själv räknar jag detta som mitt förnämsta fäderneärv, och jag vet att åtminstone några av mina bröder gör på samma sätt.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

M. 8348:3.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

3.

När jag kom på min nya arbetsplats, hade jag icke varit där många dagar förr än jag fäste mig vid den energi, arbetsförmåga och ordningssinne som konsul Skantze tillämpade. Detta tilltalade mig och häruti låg särskilt anledningen till att jag från början kom att följa konsul Skantzets verksamhet. Om detta var ömsesidigt är mig obekant, men jag var kvar som siste byggnadssnickare vid bryggeriets uppförande.

Denna konsul Skantzets stora tillgång på energi, arbetsförmåga och ordningssinne har han under sin långa verksamhet här i samhället presterat, dels till det företage framma som han startat och utvecklat, dels åt staden som sådan. Han har följt sin industris utveckling i alla dess former och alldrig sparat på kostnaderna. Detta gör också att Bryggeriet Falken torde höra till ett av de förnämsta av de s. k. landsortsbryggerierna.

Konsul Skantzets intressen för samhällets utveckling är för alla kända. Intet område har varit honom främmande. Dock torde hamnens utveckling varit det som mest fängade hans intresse. Den som något känner till den verligt benhårda konservatism som behärskade hamnstyrelsen då Skantze kom med där, han vet och förstår vilket arbete som nedlades av honom. Motståndet strökte sig till och med så långt att det i stadsfullmäktige höjdes röster mot att emottaga det statsbidrag till hamnens förbättring som utverkats genom konsul Skantzets förmedling och inflytande.

För Sparbankens omorganisation och utveckling var konsul Skantze den verkligt drivande kraften. Närmare redogörelse lämnas i Sparbankens minnesskrift.

På människor har blivit så illa lönade för sitt arbete till HMK samhällets bästa. Jag erindrar om den sorgliga Åtranaffären. Tvekar icke att säga vad jag förut sagt, att detta hade icke HMK skett om stadsfullmäktiges dåvarande ordf. varit mäktig fullgöra detta sitt ansvarsfulla förtroendeuppdrag. Konsul Skantze fick upprättelse i högsta domstolen. Att icke åren 1919 - 1923 helt bröt ned honom, är ett ytterligare bevis på den energi och arbetskraft som en mild försyn givet honom.

N. 8348:4

LUNDS UNIVERSITETS 4.
FOLKMINNESARKIV

I närvarande stund står konsul Skantze som stadens "grand old man" aktad och hyllad som en av de förnämsta personligheter vår stad ägt och äger.

Bankdirektören August Henriksson var ordf. i stadsfullmäktige tills vid tiden omkring sekelskiftet, då han efterträdde av kyrkoherde Dav. Davidsson. Henrikssons största och värdefullaste arbete var tillkomsten av Falkenbergs järnväg. Mitt intresse för Henriksson uppstod åren 1898 - 1899 då jag arbetade vid järnvägens byggande Älfsared - Holtaunga. Härvid hade jag tillfälle följa det målmedvetna energiska arbete som av Henriksson utfördes för att vinna ortsbefolkningen för järnvägens tillkomst och för pengars anskaffande. Denna del av järnvägen torde ha varit den svåraste att få tillstånd. De gamla stockkonservativa bönderna som behärskade stora områden, voro nästan oemottagliga för varje sakskäl. Jag erindrar mig ett tillfälle då vi skulle uppföra banvaktstugan i Lindsbo. Vi gingo upp till gårdens ägare som var helt suverän i dessa trakter och begärde få hyra logé därstädes. Sedan han helt tyst betraktat oss en stund kom svaret med ett enda ord, "nej". Samma blev svaret då vi begärde att få köpa en kaka bröd. Vi avlägsnade oss då, men när vi gått ett stycke ropade han ann oss. Vi vände åter i hopp om att han ångrat sig. Han frågade då om vi ville köpa en flaska brännvin, ty det kunde han stå till tjänst med. Ja sådan var den befolkning som Henriksson hade att bearbeta för att få järnvägen till stånd. Det var ett arbete som vi i våra dagar har svårt att förstå och värdesätta.

Mitt första kommunala uppdrag hade jag att utföra under Henrikssons ordf.-skap. Det var år 1906 då jag valdes till ledamot i bevillningsberedningen, ett förberedande arbete för taxeringen. Några självdeklarationer fanns icke till på den tiden. Minnena från detta arbete äro enbart angenäma.

M. 8348:5.

LUNDS UNIVERSITETS 5.
FOLKMINNESARKIV

Personligen har jag haft mycke lite växelaffärer i bank. Affärsväxlarnas antal torde begränsa sig till två a tre st. År 1908 fingo jag och en kamrat för oss att börja egen verksamhet. Vi åtog oss att bygga en liten fastighet åt en person, vilken var lika fattig och renons på pengar som vi själva. Förlagsman skulle vara en då i staden verkande advokat, avliden för ett flertal år sedan. Han var även ombud Västkustens hypoteksförening, som på den tiden var rätt frikostig vid belåning av fastigheter. Vi skulle ha pengar under arbetets gång. "Ja det får ni ordna upp genom en växel och så får ni pengar i Henrikssons bank", var rådet från förlagsmannen. Rådet lyddes, det skrevs ut en växel på något över 800:- kronor och namn ritades både på längden och tvären. Byggherren gick till Henrikssons bank. Det blev ett bleklagt nej. Säkerheten underkändes. Nu voro goda råd efterlänkade. Förlagsmannen uppsöktes. Han kände sin ära något kränkt och det slutade med att även han skrev på växeln. Ett förnyat försök i banken lämnades åt mig. Jag gick dit med bävande hjärta och lämnade fram långschalen. Henrikson tittade ömsom på papperet, ömsom på mig. Efter en stunds begrundande råkade han det åter till mig och sade, "vill Andersson dra ett streck över det namnet skall han få pengar". Jag titta med förvåning efter vilket namn det var som skulle strykas och det befans vara förlagsmannens. Önskan efterfylldes och jag erhöll pengar. Att jag stod något undrande, torde en var förstå. Det namn som kom till för att stärka krediten och som vid det tillfället var det ekonomiskt bästa, skulle bort om pengar skulle erhållas. Jag har omnämnt denna episod som ett belysande exp. på Henrikssons personlighet. Omkring år 1910 lämnade han chefskapet för banken och bosatte sig i Stockholm, varefter han avled något av åren 1928 - 1930.

En man med betydande arbetskapasitet och inesiativkraft var bankdirektören Carl

M. 8348:6

LUNDS UNIVERSITETS 6.
FOLKMINNESARKIV

Stenberg. Han började sin bana, om jag icke är fel underrättad, med upprättande av ett advokatkontor i mindre skala. Var medlem av stadsfullmäktige och ordf. i drättselkammaren under ett flertal år.

För inköp av egendomen Herting och byggandet av kraftstationen var han en av de starka personerna. När det sedan gälde att skapa avsättning för den elektriska energin, var han med bland ~~en~~ inesiativtagarna till Mekaniska Verkstaden, Falkenbergs Tegelbruk, Valskvarnen, m. fl. industriföretag. Han var även den verkliga skaparen och sedermera även ledaren för Mellersta Hallands Folkbank. Tillkomsten av denna bank dikterades kanske från hans sida av att få ett kreditinstitut för stadens nystartade industrier. Detta blev också Stenbergs fall. De ekonomiska svårigheter som på sin tid uppstodo för särskilt Mekaniska Verkstaden, förde med sig en kreditgivning från banken som även brakte denna på fall. Det bör erinras om att Stenberg var direktör i banken och samtidigt ordf. i styrelsen för Verkstaden. Hur detta blandades samman kommer jag icke ihåg. Det föranledde emellertid åtal Stenberg å dömdes fängelsestraff.

Hur man än bedömer Stenbergs handlingssätt, torde man dock komma sanningen närmast om man hävdar att hans handlingssätt dikterades av att hålla Mekaniska Verkstaden igång, utan att dock kunna överblicka földerna av sitt handlingssätt.

Stenberg avled under avtjänandet av sitt fängelsestraff och hans jordiska kvarlevor kommo i järnvägsvagn till Falkenberg. Jag övervar denna begravningsakt. Det var den mest pinsamma jag varit med om. Icke ett erkännande eller tacksamhetens ord yttrades från något håll. Och dock myllades här ned en man som mer än någon annan var med om att skapa fram Falkenberg vid tiden omkring sekelskiftet. Det visade på ett eklatant sätt att människan, även som ansvarig samhällsmedlem, har lätt att döma och glömma, men också svårt att erkänna och förlåta. Åtskilliga händelser har bekräftat detta sedan dess och kommer väl också i framtiden att så ske.

M. 8348:7

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

7.

Bland de personer som intaget en särskilt framstående plats i Mellersta Hallands utveckling, både ekonomiskt och kulturellt, intar f. domänintendenten Gustav B. Hellman den främsta platsen. Framstående jordbrukare & sin ägendom Fors i Alfshögs socken, var han lärare & Katrinebergs Folkhögskola, betrodd kommunalman, landstingsman, riksdagsman/domänintendent, m. m. År 1919 försålde han sin ägendom och bosatte sig i Falkenberg. Som landstingsman nedlade Hellman ett synnerligen förtjänstfullt arbete för staden och omkringliggande landsbygd. Förändringen av Falkenbergs sjukstuga till lasarett, förläggningen av länets tuberkulosanstalt till Fagered, tillkomsten av upptagningsanstalten Hallagården i Heberg, genomfördes tack vare Hellmans vidsynta och energiska arbete. Även i stadens industriella och kommunala liv har han tagit del. Var med i den första styrelsen för Mekaniska Verketaden, tillhörde under ett flertal år styrelsen för Bryggeriet Falkenham, var under en period ledamot av stadsfullmäktige, och mångårig ledamot av lasarettsdirektionen i Falkenberg. Under många år värderingsman för kronans fastigheter inom länet, fullgör han ännu, över 80 år gammal, uppdraget som värderingsman för ekliastiska boställsnämnden. De av honom upptecknade beskrivningarna och värderingarna äro klara och stäna, en verklig njutning att taga del utav. Ännu möter man Hellman & stadens gator, frisk och munter, en verklig prydnad och grand old man inom Falkenbergs samhälle.

Vid tiden före sekelskiftet beherskades stadens industriella och merkantila liv av bröderna Lundberg. De voro 4 till antalet, borgmästaren A. M. Lundberg, godsägare Daniel Lundberg & Herting, handlandena Alf. Lundberg och Pelle Lundberg. Av dessa kom jag endast i personlig beröring och närmare bekantskap med den sistnämnde. Kännare från denna tid vill göra gällande att deras gemensamma intressen var att hindra, icke främja stadens utveckling. Om detta är riktigt kan jag icke bedöma. Att de dock på vissa områden utförde betydande insatser, torde icke kunna bestridas. / Borgmästare

M. 8348:8.

LUNDS UNIVERSITETS 8.
FOLKMINNESARKIV

Lundberg utövade dommareämbetet i över 50 år. Av hans efterträdare i ämbetet sades en gång att Lundberg aldrig fälde en dom som ändrades i högre instans. Detta torde utgöra ett starkt bevis för att hans juridiska kunnighet var stor och rättkänslan stark. Att han även hade ett socialt intresse torde bevisas av de donationer som han lämnade till stadens sjukkassor och till fattigvården för hjälp åt behövande.

Godsägaren Daniel Lundberg & Herting har till nuvarande och kommande generationer efterlämnat ett minne av varaktig beskaffenhet och för samhället som sådant av ovärderlig tillgång i de av honom under 1870 och 80 talet utförda skogsplanteringarna & Hertings Ägendom. Ett erkännande härför har även lämnats genom den minnessten som är rest i skogen utmed Halmstadsvägen. Daniel Lundbergs son, John Lundberg fullföljde sedan faderns betydelsefulla arbete, genom att ~~xxx~~ efter hans bortgång vid tiden för sekelskiftet försälja Ägendomen Herting till Falkenbergs stad.

Pelle Lundberg var en intressant personlighet utan att därför utöva något inflytande på samhällslivet. Att jag kom i särskild beröring med honom och blev hans förtrogne vän, torde bero på att den byggmästare jag arbetade hos utförde arbete i Falkmans och Pelle Lundbergs fastigheter. Så snart något arbete skulle utföras var alltid Lundberg med. Många historier vore härom att berätta, icke minst evad det gälde hans målaremästare madam Holtz, och Pelle Lundberg. Skall dock förbigå dem.

Som ett bevis på den fördomsfrihet som trots allt, beherskade Pelle Lundberg, vill jag omnämna ett valmöte i gamla Kyrkan hösten 1907. Inesiativtagare var stadens hantverksförening. Partilivet var då icke så mycket utvecklat som i våra dagar. Den 100 gradiga röstskalan var gällande. Vem som tjänstgjorde som ordförande kan jag icke nu erindra mig. Det gälde att föreslå kandidater. Bland de första som trädde fram var Pelle Lundberg och yttrade ungefär följande: "jag vill föreslå snickaren Anders Andersson ty det är en bra karl och jag känner honom väl." Detta väckte formlig sensation.

M. 8348:9

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 9.

Slutet blev dock att när listan var fastställd, var mitt namn med. Jag blev också vald, trots att Falkenbergs Tidning slog alarm däremot.

En synnerligen inflytelserik man under de tvänne första årtiondena ~~max~~ av detta sekel, icke endast i staden utan över hela mällerstä Halland var redaktör M. Lindegren, ägare av Falkenbergs Tidning. Han skötte också tidningen på ett förtjänstfullt sätt. Alltid framförde han stadens intressen gent emot den enskildes, och någon sensationspoletik för att vinna en tillfällig framgång var honom helt främmande. Själv skötte han saken och skrev de ledande artiklarna som förekommo. För de lokala nyhetsmateriellet svarade gamle A. F. Möller, alltid korrekt och sanningsenligt. Någon anda a la Bunny tilläts icke sväva över tidningen under Lindegrens chefskap.

Under ett flertal år utkom tidningen från den fastighet som nu äges av Hallands Nyheter. Den tryktes i en press som drogs för hand av ett par originella gubbar som funnes på den tiden, nämligen Pilla Lunken och Glasare Otto. Den förstnämnde är för länge sedan död, varemot den sistnämnde ännu lever och är intagen å Stafsinge ålderdomshem. Tidningen utkom två gånger i veckan, onsdagar och lördagar. Tryckpressen behövde vara i gång såväl em. före som förmiddagen de dagar tidningen utkom. Avlöningen utbetalades i allmänhet till dem för varje tidningsnummer, och fram på fm. såg man dessa båda gubbar komma gatan nedåt, en av dem in på utminuteringsen för att köpa bränvin, och sedan in på ett rätt mycket frekventerat matställe i dåvarande fastigheten 57 - 58 för att få en portion mat för 25 öre och fästa på det medhavda bränvinet i form av s. k. kaffegökar. Både "draghästarnas" anställning upphörde med kraftstationens tillkomst, då tidningen anskaffade elektrisk kraft.

Redaktör Lindegren var en energisk förkämpe för de konservativa ideerna och en absolut motståndare till andra politiska åskådningar. När arbetarnas fackliga och politiska

M. 8348:10.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

rörelser växte fram i staden behandlade han icke dem med några silkesvantar. Arbetarna å sin sida hade svårt att förstå detta och vid ett möte beslutades att utse en deputation för att, enligt vår uppfattning, söka få en mera rättvis behandling. Jag var en av de två som fick detta mindre angenäma uppdraget. Mottagandet var stelt och barskt och samtalet sådant att vi fortast möjligt fann lämpligt avlägsna oss. Närmast efteråt utkommande tidning fick vi även veta vilket dumdristigt företag vi var inne på. Uppvaktningen återupprepades icke håller från vår sida, men intresset och arbetet för rörelsens utveckling slappnade sannerligen icke av. Även åtskilliga gånger senare fick jag rida spö för Lindegrens penna. Borgmästare B. W. Bengtsen gav mig många kloka råd. Ett av dem var, "svara icke på en tidnings angrepp, även om du har alldrig så rätt får du ändock icke rätt, ty de har sista ordet". Detta råd har jag också i allmänhet följt.

En av stadens förenämsta industriidkare var direktören Dan. Lundgren. Från det gamla oansenliga garveriet vid ågatan uppfördes det stora fabrikskomplexet som vi alla känner till under benämningen Dan. Lundgrens Läderfabrik. Under dessa 40 år har detta företag lämnat arbete och försörjning åt 70 a 80 personer med deras familjer. Lundgren var en synnerligen human arbetsgivare, vilket bevisas genom alla de Egna Hem som genom hans förmedling kommo till stånd å Måsalycken och å Nyhem. Betecknande för hans uppfattning av arbetets värde är hans bekanta yttrande vid ett tillfälle, "en duglig arbetare får alltid för lite betalt, en dålig arbetare alltid för mycket".

Lundgren deltog mycket i det allmänna arbetet. Han var ledamot av stadsfullmäktige, ordf. i fattigvårdsstyrelsen, ledamot av kyrko- och skolråd, m. m. Han utövade en stor filantropisk verksamhet och särskilt på det kyrkliga området har han efterlämnat flera donationer. Hans fel och svaghet var att icke äga förmåga fostra sin egen son att följa i faderns fotspår.

M. 8348:11.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

11

Tvenne personer vilka hörde till de tysta i samhället, men som utförde ett betydande arbete, voro handlanden Oskar Rörbeck och sparbankskamreraren O. P. Lundqvist.

Rörbeck tillhörde stadsfullmäktige under ett flertal år och var även dess v. ordf.

Han är stadens största donator, och då donationen en gång i framtiden får uppnått föreskrivet minimibelopp kr. 1 mill. kommer hans namn särskilt att hedras av den tidens samhällsmedlemmar. Men även nutidens människor erindras om Rörbecks samhällsgagnande verksamhet genom den ståtliga byggnad som genom drätselkammarens försorg blivit uppförd av donationens medel.

Sparbankskamreraren O. P. Lundqvist var en arbetsmänniska som få. Vid sidan om sin tjänst som sparbankens kamrer, var han drätselkammarens räkenskapsförare och ende tjänsteman på detta område tills drätselkammarens omorganisation omkring år 1911.

Omfattningen av detta arbete kan bäst belysas om jag erindrar om att även under kraftstationens byggande, som utfördes i stadens egen regim, hade Lundqvist att svara för alla aflöningar och räkenskaper vid sidan om stadens vanliga ekonomiska förvaltning. Och detta arbete utfördes utan någon maskinell hjälp vare sig i form av räknemaskin, kassaapparater, eller dyligt. Men Lundqvist tillbringade också många kvällar och delvis nätter å sitt arbetsrum å sparbanken.

Kyrkoherde Dav. Davidsson, som år 1896 efterträdde kyrkoherde E. D. Heuman, var en för det allmänna mycket intresserad man. Han deltog med kraft och intresse för såväl kyrka och skola som för den borgerliga kommunen. Tillhörde stadsfullmäktige under en längre tid och var dess ordf. i närmare 10 år.

Sina största insatser utförde han dock på skolans område. Båda folkskolorna tillkommo under hans tid, nio månaders lästid infördes i folkskolan, och för samrealskolans tillkommet utgjorde han den drivande kraften. Davidsson saknade däremot sinne för bevarande

M. 8348:12.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

av det gamla och peitetsfulla som gångna generationer lämnat efter sig. Raserandet av gamla kyrkan och alla de värdefulla klenoder som där fanns, utgör/a ett slående bevis för hans uppfattning inom detta område.

En av stadens mera originella personligheter var sekreterare J. Otterdahl. Han tjäns-gjorde som stadsfullmäktiges sekreterare i över 30 år och var icke frånvarande vid nå-got sammanträde förr än sjukdomen bröt ned honom.

Otterdahl var en självständig man och gick sina egna vägar. Anmärkningar mot hans hos stadsfullmäktige förda protokoll upptogs icke nädigt. Jag erindrar mig tvänne tillfäl-len då anmärkning gjordes, ena gången av häradshövding Anker och andra gången av ban-ingeniör Thydén. Sällan har jag sett någon människa mera uppretad än vad Otterdahl var vid dessa tillfällen, och de ondömen han födde om dessa personer voro icke av det mil-dare slaget.

Otterdahls byggnadsarbeten giva även belägg för hans originalitet. Vill blott erindra om Villa Dalen, anläggningen bortom Fajans Tegelbruk, Otterdahls torn, m. fl. vilka var för sig kostade mycket pengar. Han var en arbetamänniska som få, och för att hålla ty-ciska vigör uppe kunde man ofta se honom deltaga i vanligt kroppsarbete. Han kände en tillfredsställelse i att bereda sysselsättning åt vissa originella personer som sak-nade sinne för ordnat arbete. Sådana fanns ett flertal på den tiden. En av dessa har jag förut omnämt, Glasar Otto. Allt som oftast söp han sig full och hamnade hos polisen, ädöndes böter, vilka med lämpliga mellanrum avtjänades å Varbergs fästning. Efter en sådan tur kom han åter till Otterdahl och ville ha hjälp. Otto blev anvisad att säga ved. När han hållit på en stund kom Otterdahl ut till Otto och deltog i vedsågningen. Otterdahl var vid gott lynne och inledde samtal ungefär så här, "Nå du Otto vad säge: vaktbefälet å Varbergs fästning när du kommer dit så ofta". Otto strök sig om munnen med rockarmen och svarade så här, "Jaså, nu har vi Otterdahls förvaltare här igen".

M. 8348:13.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Otterdahl uttryckte sitt missnöje med en stark svordom och Otto fick draga vedsågen ensam.

Det fanns här i staden, tre bröder Stenberg, Gustav, kakelungsmakare, Daniel, färge-
rifabrikör, och Allgermon, fiskhandlare, den senare startare och innehavare av Sten-
bergs Fiskexport. Dugliga yrkesmän alla tre, men originella dock var åt sitt håll.
Daniel saknade ekonomisinne. Han var med om ~~grundandet~~ bildandet av PlanteringsSällskapet Små-
fåglarnas Vänner, och då Sällskapet startade nöjesplatsen Furet, nuvarande Folkparken,
hade han att tillsammans med tullvaktmästare J. Alf. Johansson och fabrikör J. A. Val-
leriusparkens skötsel och ekonomi. Många roande historier kunde berättas om hur Sten-
berg engagerade s. k. artister, men alltid smet och överlät åt Johansson och Vallerius
att ordna ekonomien.

Allgermon var känd som en rabulist och fritänkare, och föraktade allt som hade religi-
ös anstrykning. Gustav egnade sig under sommarmånaderna att tillsammans med sin yr-
keskollega kakelungsmakare Jansson, utöva laxfiske med draggarn i Ätran. Många äro de
laxar som dessa båda män fångade på så sätt. Gustav dog hastigt. Han gick på gatan och
föll död ned. Det meddelades till brodern Allgermon. Han var okänslig härför och sva-
rade meddelaren på följande sätt: "Jaså, fan har fått sig en stek igen". Efter någon
stunds begrundande ansåg han sig dock böra meddela kompanionen om dödsfallet, varföre
han stegade ned till kakelungsmakare Jansson & hans verkstad och meddelade dödsfallet
på följande sätt: "Gustav är död, fan kom och hämtade honom, du får skaffa dig en an-
nan kompanion". Detta var vad Allgermon egnade åt broderns bortgång.

Stadefiskal O. J. Bergvall kom till staden nära år före sekelskiftet och innehade sin
tjänst i något över 40 år. Han var känd och erkänd som en av landets förnämsta stads-
fiskaler, duglig tjänsteman med ett utpräglat ordningssinne och en ovanlig arbetsför-

M. 8348: 14.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 14.

måga. Han var en skräck för alla de samhällets olycksbarn, som råkat på sidan om lagens råmärken. Många av dessa vågade sig icke på sina vandringar genom staden, utan gingo över laxgårdan, eller då denna var stängd, upp över Messigebro. Visserligen icke till namnet men i verkligheten polischef, var han aktad och värderad av sina underordnade.

Vid sidan om sin stadsfiskaltjänst, var han även kronouppbördsassessor och stadsfogde. Dessutom var han i cirka 30 år kronans ombud i taxeringenämnden och under några år även nämndens ordf. Den som tillsammans med honom och under borgmästare Bengtsens ordf. skapat tillfälle att under ett flertal år deltaga i detta gränslärande arbete, vet vilket förtjänstfullt arbete här utfördes. Bergvall ägde en enastående personkännedom och en ovanlig förmåga att ur deklarationen läsa ut hur varierande uppfattning människan har av innebörden i orden, "På heder och samvete". Deklarationerna plockades fram, deklarerande tillskrevs eller uppkallades och fingo lämna närmare redogörelse. Många voro också de som föredrogo att lämna ny deklaration, eller medgävo att ändring fick vidtagas. Erindrar mig ett fall då en deklarerant frivilligt utskade sin inkomst med 20,000:- kronor. Bergvall avgick med pension år 1938.

Borgmästare B. W. Bengtsen kom till staden år 1896 som t. f. borgmästare, valdes några år senare till förste rådman och år 1912 till ordinarie innehavare av borgmästareämbetet.

Jag erindrar mig år 1912 då Bengtsen av dåvarande landshövding Asker/å rådhuset/ installerades i sitt nya ämbete. Landshövding Asker yttrade då bland annat: "Du tillträder ett ansevärft ämbete. Din företrädare har innehaft borgmästareämbetet i över 50 år. Hans oväld och rättskänsla var högt över varje tvivel. Du är nu vald till denna tjänst av stadens vid allmän rådstuga röstberättigade invånare utan motkandidat, och jag överlämnar nu till dig Konungens fullmakt som borgmästare i Falkenbergs stad. Jag är förvissad om att du icke skall svika detta förtroende."

M. 8348: 15.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Detta förtroende uppfylde också Bengtsen på ett synnerligen förtjänstfullt sätt. Jag har aldrig samarbetat med någon person vars rättskänsla burits upp av ett så heligt patos som hos honom.

Bengtsen ^{deltog}/med livligt intresse redan på ett tidigt stadium i den stora expansion som ägde rum inom staden vid sekelskiftet och det närmast därpå kommande årtiondet. Inköpet av egendomen Herting och kraftstationens tillkomst torde till icke ringa del vara Bengtsens verk. Varmbadhusets tillkomst genom gåvomedel av Falkenbergs Sparbank är till huvudsaklig del hans förtjänst. Här hade han att bekämpa motståndet från sin egen svärfader, apotekare T. P. Hallberg.

Bengtsen visade ett nästan obegränsat ~~intresse~~ tillmötesgående mot allmänheten och ett stort förtroende till folkets breda lager. Man kunde när som helst vända sig till honom med begäran om råd och upplysningar i olika spörsmål. Alltid var han meddelsam och tillmötesgående. Och förtroendet blev ömsesidigt. Många bevis kunde berättas här-
om. Skall blott nämna ett par:

Vid den stora kraftmätningen emellan kapital och arbete år 1909 och som vi känna till under benämningen "storstrejken" var nervositeten stor på åtskilliga håll. Bland annat meddelades från länsstyrelsen att man var betänkt på att skicka militär för bevakning av tullbron och järnvägsbron. Man var icke säker för attentat mot desamma. Jag blev uppkallad till Bengtsen varvid han meddelade detta. Svarade honom att en sådan åtgärd var obehövlig och skulle snarare verka eriterande än lugnande. Nå, men vem svarar för ordningen, frågade Bengtsen? För ordningen bland de sterjkande arbetarna svarar jag, blev mitt svar. Kan jag lita härpå, blev nästa fråga. Mitt svar blev "Ja". Den blick som mötte mig och det handslag jag emottog, står ännu i dag som outristliga minnen kvar hos mig. Det blev ingen militärbevakning och några oordningar förkommo icke.

M. 8348:16.

LUNDS UNIVERSITETS 16.
FOLKMINNESARKIV

Ett andra minne är från det svåra året 1918, då brist på livsmedel var stor. Det var den 1:a maj, en synnerligen talrik demonstration med tal å Vallarna. Det yrkades efteråt på att framställning till dåvarande livsmedelsnämnden, (brödbyrån var vist namnet) om rikligare tilldelning. Detta beslutades, en deputation utsågs, vars talesman jag blev och hela demonstrationståget vandrade åter till torget och stod troget kvar medan deputationen hade företräde hos magistraten. Vi framförde våra önskemål, blevo vänligt emottagna, men medelades att brödbyrån icke hade mera att dela ut. Ordf. - borgmästaren förklarade sig villig att redan dagen därpå resa till Stockholm och hos statens livsmedelskommision framföra önskemålen. Det sätt varpå detta svar lämnades och det förtroende som här visades stände ned även de högröstade stämmorna och demonstrationen upplöstes lungt och stilla. Borgmästaren reste också till Stockholm och begärde ökad tilldelning, en framställning som icke lände till något resultat, då det icke fanns något inom landet att utöka med.

Bengtssén avled år 1932. Han blev stadens siste borgmästare. De mindre städernas läggande under landsrätt genomfördes vid samma tid. Hans personlighet och hans stora intresse för staden och dess inbyggare kommer att länge stå som ett ljus minne efter honom.

Till dessa av personlig iakttagelse präglade minnen, skulle jag även vilja göra några allmänna reflektioner.

Ett synnerligen viktigt beslut var drätselkammarens omorganisation av år 1911. Förut bestod drätselkammaren av 7 ledamöter utan någon uppdelning på avdelningar. En stadsingeniör stod till förfogande. Sekreterare och räkenskapsföraretjänsterna voro bläyslor. Nästa alla ärenden som kommo fram överlämnades till stadsingeniören ^{för} utredning. Ingen ledamot ansåg sig hava skyldighet att delta i eller följa ^{ett} ~~är~~ ^{han} ~~der~~ ^{der} nas gång. Skulle ju i första hand åligger ordf. men även här brast åtskilligt.

M. 8348:17

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

17.

Täta ombyten och föga intresse från dess innehavare, var det framträdande draget.

Vi voro två ledamöter i kammaren som med bekymmer kände oss medansvariga i denna ordning, folkskolläraren Gustav Elving och undertecknad. Det föranledde till en motion i stadsfullmäktige och som resultat framkom den nuvarande organisationen för drätselkammaren.

Jag har förut berört det för staden lyckliga beslutet om inköp av egendomen Herting. Men något intresse för att utnyttja fördelarna härav, utöver kraftstationens ^{byggnad} var om möjligt att få fram. Det skulle taga närmare 15 år innan majoritet kunde uppbringas i drätselkammare och stadsfullmäktige för att sälja en byggnadstomt. Och denna motvillja sitter ännu kvar på en del håll. Först under det senaste årtiondet har det lyckats att bryta detta motstånd. Märkvärdet nog har detta motstånd framträtt starkast hos de grupper i samhället, som enligt sin politiska trosbekännelse företräder den uppfattningen att samhället skall vara ägare till och utnyttja de stora naturtillgångar som finnas och vartill jorden torde räknas bland de förnämsta. Jag har ofta funderat häröver och funnit att det varit de egna ekonomiska intressen som varit de avgörande. En stor del av stadens innebyggare äger själva eller genom anhöriga en fastighet eller tomt, eller område som en gång i framtiden kan tänkas utnyttjas för bebyggelse. Den politiska åskådningen har vikit undan som strö för vinden. Människan är människa, i första hand för sitt eget jag. Härtill har kommit den agitatin som från vissa av de större jordägarna utövats, även detta i rent egoistiskt intresse.

Under den relativt långa tid jag deltagit i det kommunala arbetet, cirka 35 år, har det givetvis varit vissa händelser av mindre angenäma som man fått delta uti. Till dessa räknar jag i främsta rummet: Åtran-affären 1919 - 1922, tvånget att lämna drätselkammaren 1932 - 1933 och behandlingen av Makarna Upplings donationsfond åren 1935 - 1939.

N. 8348:18.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 18.

Rederiaktiebolaget Ätran tillkom på konsul Skantzés inesiativ under slutet av förra världskriget, och han var en av huvudintressenterna. Under krigets sista år lämnade rederirörelsen stor förtjänst. Så kom fredsslutet. En avsevärd del av den uppkomna vinsten användes dels för ombyggnad, dels och för avskrivning å det fallande värdet efter fredsslutet. Detta hade till följd att vid deklarationens uppgörande, den icke upptog någon nämnvärd vinst av rörelsen. En av stadsfullmäktiges mera bemärkta personer vände sig då till konsul Skantze med hemställan att erhålla ett kontant belopp av 50,000:- kr. i annat fall skulle anmälan göras till allmänne åklagaren för falsk självdeklaration. Helt naturligt avvisades detta hot. Personen ifråga väkte då motion i stadsfullmäktige om att fullmäktige skulle anmäla konsul Skantze till allmänne åklagaren för falskdeklaration och för åtals anställande. Och märkvärdigt nog lyckades han få majoritet, tack vare dåvarande ordf. handläggning av detta ärende. Med detta beslut var det ditintills rådande, och med rätta beprisade samförståndet inom fullmäktige raserat, och fråga är om det ännu ens återvunnits. Personligen har jag alldrig känt mig så upprörd över något beslut i stadsfullmäktige som detta. Att en ledamot först genom utpressning ~~SKK~~ söker tillskansa sig 50,000:- kr. och när detta misslyckas begagnar ~~SKK~~ fullmäktige som redskap för att hämnas, var enligt min uppfattning någon ting oerhört. Jag hörde till en av dem som kraftigast reagerade häremot, med resultat att jag på vissa håll ansågs som fågelfri och beskylldes för att vara en av Skantze mutad försvarare. Jag förfäktade den uppfattningen att det icke tillkom fullmäktige att framträda som angivare. Den samhällsmedlen som ansåg att något brottsligt blivit begånget hade att själv göra anmälan till allmänne åklagaren. Målet gick genom alla instanser och utslaget blev ogillande med enahanda motivering. Konsul Skantze fick upprättelse, men hans arbetskraft blev bruten.

M. 8348:19

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

19.

Den ~~MÅ~~ personligen ~~må~~ smärtsamma händelsen i mitt kommunala^{la/}arbete, var lämnandet av drätselkammaren år 1933. Att mina valmän ville ha en annan representant, stod dem givetvis fritt. Men det var sättet varpå detta beslut förbereddes och fattades, som grep mig mycket djupt. Att ställas inför ett på förhand fattat domsslut, utan att bli vaörd och utan möjlighet till sakligt försvar, är någonting ohyggligt. Det återspeglar i viss mån domsluten i en diktaturstyrd stat. Tillvägagångssättet grep mig mycket hårt och det tog åtskilliga månader innan lung och jämvikt ~~KÄ~~ i nervsystemet kunde återvinnas. Jag var starkt instäld på att avsäga mig alla kommunala uppdrag och råddes därtill av mina närmast förtrogna vänner. Men kärleken till den rörelse som fäst sig vid mig och som jag ansåg mig ännu några år kunna tjäna, blev avgörande för mitt beslut.

Den tredje mindre angenäma händelsen var det sätt varpå fattigvårdens tillvaratagande av Makarna Upplings donationsfond bedömdes. Köpet av fastigheten var en ren formalitet och skedde på tillrådan av boutredningsmannen och drätselkammaren. I allt som skedde stod fattigvårdsstyrelsen enig och ansvarsfrihet blev på tillstyrkan av stadens revisorer enhälligt av stadsfullmäktige beviljat.

Nästkommande års revisorer gjorde anmärkning emot att vist arbete å fastigheten utförts, som vid föregående år på samma revisorers yrkande blivit beviljat ansvarsfrihet för. Dessutom gjordes anspråk från drätselkammaren om att fastigheten med tomt skulle i och för gatureglering skulle överlämnas till staden^{n/} för den köpesumma ~~2000~~ kr. 2,000:- som fattigvårdsstyrelsen helt pro forma å aktionen för donationens räkning inropat fastigheten för. Som förut nämnts, trots att fattigvårdsstyrelsen stod fullständigt enig i alla beslut och ansåg sig hava skyldighet även gent emot staden att bevara donationens tillgångar, ställdes jag personligen till ansvar för det hela. Inusiationer om att tillvaratog egna personliga intressen på donationens bekostnad saknades

M. 8348:20.

LUNDS UNIVERSITETS 20.
FOLKMINNESARKIV

icke. Till slut måste kändet bringas under stadsfullmäktiges prövning och den uppfattning som ~~FULLMÄKTIG~~ fattigvårdestyrelsen hävdade erhöi även majoritet.

Den av fattigvårdestyrelsen intagna ståndpunkten i detta kände var så stark, att även om den underkänns av stadsfullmäktige, genom ett överklagande i högre rätt den bli-
vit godkänd. Förvaltningen av en donation är en mycket känslig och gränlaga sak. Vare sig samhället som sådant eller den enskilde får tillgodose sig på donationens bekostnad. Det var denna principiella uppfattning som fattigvårdestyrelsen hävdade.

I detta kände inblandades vissa rent personliga saker mot mig, som föranledde beslut från den politiska organisation jag tillhör. Att jag icke ställde mig desamma till efterrättelse var beroende av, dels att jag icke i någon form handlat lagstridigt eller mot det kommunala program som är för min politiska organisation fastställt, dels att jag icke medverkat till några beslut som varit till skada vare sig för staden ~~XXX~~ som sådan eller de befolkningsgrupper som jag i fullmäktige företräder, dels och att personlighetens rent individuella rätt ~~XX~~ också vid vissa tillfällen måste hävda sin ställning.

Jag har här endast velat teckna ned några personliga minnen och intryck över vissa personers arbete och dessas betydelse i den utveckling som vårt samhälle genomgått sedan detta seklets ingång. Några anteckningar har kommit med för att belysa tidsanda som behärskar vissa folkgrupper. Att de i vissa fall fått prägeln av en egen personlig uppfattning, vill jag icke bestrida. För den som själv levat med kan detta icke undvikas.

Vad det gäller den kritiska inställning mot vissa händelser som i slutet berörts, rikta dessa sig till huvudsaklig del mot mina egna meningsfränder. De ha nedskrivits, icke i någon ond avsikt, utan för att efteråt bringa händelserna i en kritisk belysning. Arbetarörelsen är icke van vid att behandla sina representanter med silkesvantar, eller släta över med hartassen. Det har fler än jag fått erfara. Men för

M. 8348:21.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

21.

rörelsens sunda utveckling är det också till gagn om ~~XX~~ vissa händelser kritiskt belyses. Och det är vad jag med dessa randanteckningar göra.

Till slut en sann historia om nattlivet i Falkenberg från tiden vid sekelskiftet.

Gatubelysningen tillgodosågs genom fotogenlampor uppsatta å stolpar på vissa platser utmed storgatan. Vissa lampor fingo brinna natten över, andra åter släcktes något före midnatt. Till dessa senare hörde en som var uppsatt vid dåvarande fastigheten nr. 35, Egare Bryggeriet Falken. Tändning och släckning av lamporna omhänderhades av slaktare Suneson. En kväll då han kom till lyktpålen vid fastigheten nr 35, fördes där ett högljutt oväsen. Vid undersökning visade det sig att en mansperson av någon anledning stållt sig vid lyktpålen och knäpt ~~IX~~ ytterrocken omkring pålen. Nu hade han den uppfattningen att det var någon annan person som höll honom ~~KIX~~ fast och det var emot denne som han utför i otidigheter. Suneson lossade honom från lyktpålen genom att knäppa upp rocken och lugnet vart återställt utan polisens ingripande.

Nedtecknat under konvalicensavistelsen i Undersåker mars 1941.

Anders Andersson.

Falkenberg.

Anders Andersson